

АНТИКРИЗОВЕ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ В УКРАЇНІ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

У статті проаналізовано сучасний стан нормативно-правової бази щодо процедур банкрутства в Україні. Систематизовано основні індикатори, що беруться до уваги міжнародними організаціями при визначенні рівня регулювання банкрутства підприємств в Україні. Виявлено особливості та запропоновано рекомендації щодо підвищення якості антикризового управління підприємствами.

Ключові слова:

Банкрутство, неспроможність, платоспроможність, антикризове управління, стратегія.

Abstract

The article analyzes the current state of the legal framework on bankruptcy procedures in Ukraine. In the paper the basic indicators that are taken into account by international organizations in determining the level of regulation of bankruptcy in Ukraine were systematized. The features of crisis management of enterprises were found and recommendations to improve the quality of crisis management were proposed.

Keywords:

Bankruptcy, insolvency, solvency, crisis management, strategy.

Незважаючи на тимчасову стабілізацію у господарському житті України, яка спостерігалась впродовж останніх років, кризові явища все ще є масштабними та мають місце у всіх галузях економіки. Певна річ, ця ситуація прямо впливає на рівень підприємницької активності в країні. Так, за даними міжнародного рейтингу «Ведення бізнесу 2020» (Doing Business 2020), що публікує Світовий банк, за основними показниками, що визначають легкість та ефективність антикризового управління, Україна суттєво відстає від країн Європи та ОЕСР (табл.1).

Слід відмітити, що стримуючим фактором для розвитку інституту банкрутства виступають високі витрати підприємств під час процедури банкрутства, що в Україні складають 40,5% від статутного капіталу (для порівняння у країнах Європи цей показник дорівнює 13,3%). Високі витрати підприємства при його закритті (судові витрати, оплата послуг юристів, ліквідаційної комісії тощо) не дозволяють власникам та кредиторам в належній мірі розподілити майно компанії, що ліквідується.

Таблиця 1

Рейтинг вирішення справ щодо неспроможності і банкрутства міжнародного рейтингу «Ведення бізнесу» 2016 [1]

Індикатори	Україна	Європа і Центральна Азія	ОЕСР	Краща країна за результатами
Індекс повертання коштів (центів за долар)	9	38,5	70,2	92,9 Норвегія
Час (років)	2,9	2,3	1,7	0,4 Ірландія
Вартість (% від вартості об'єкта нерухомості)	40,5	13,3	9,3	1,0 Норвегія
Кінцевий результат процесу (0 балів якщо активи підприємства продаються частинами і 1 бал якщо підприємство продовжує функціонувати)	0
Індекс ефективності нормативно-правової бази (0-16)	8,5	11,2	11,9	-

Як видно з таблиці 1, індекс повертання коштів за зобов'язаннями підприємств-банкрутів в Україні все ще залишається вкрай низьким (9 центів за долар проти 38,5 у Європі та 70,2 у країнах ОЕСР). Значно відстають підприємства України також за показниками терміну окупності коштів та ефективності нормативно-правової бази. Саме цей показник становить особливу увагу, враховуючи зміни у законодавстві України щодо банкрутства, що відбулися з введенням в дію Кодексу про процедури банкрутства 21 жовтня 2019 року. Розглянемо основні зміни, що відбулися.

По-перше, ініціювання процедури банкрутства помітно спростилося. Раніше для започаткування процедури банкрутства була потрібна підтверджена заборгованість на рівні мінімум 300 мінімальних зарплат. Тепер цей ліміт скасований, проте необхідно оплатити послуги арбітражного керуючого, вартість яких дорівнює триразовій мінімальній зарплаті.

По-друге, підвищується відповідальність топ-менеджменту. Наприклад, у випадку, якщо погашення заборгованості перед одним кредитором не дозволяє підприємству виконувати фінансові зобов'язання перед іншими, керівник підприємства-боржника зобов'язаний протягом місяця звернутися до господарського суду для відкриття справи про банкрутство. У протилежному випадку керівник буде нести солідарну відповідальність перед кредиторами.

По-третє, посилилась відповідальність власників. Відтепер власникам збанкрутілих підприємств тепер доведеться шукати кошти для погашення боргів навіть у тому випадку, якщо майна підприємства для цього недостатньо.

По-четверте, новий кодекс дещо послабив позиції арбітражного керуючого. Якщо раніше відсторонити його міг тільки суд, то тепер таку можливість отримав комітет кредиторів. Таке нововведення можна вважати мінусом: ступінь незалежності керуючого помітно зменшується, і більш переконливі кредитори зможуть повернути справу у вигідне для себе русло.

Окрім цього, новий кодекс не дозволяє затягувати процес банкрутства. Раніше на процедуру розпорядження майном відводилося до 115 днів. При цьому мотивоване клопотання розпорядника майна, кредиторів або боржника могло продовжити розгляд справи на два місяці, а касаційні або апеляційні скарги лише збільшували ці терміни. Новий кодекс дає можливість кредиторам та арбітражному керуючому вжити необхідні заходи щодо розпорядження майном протягом 170 днів. Якщо ці терміни порушуються, то суд може діяти на свій розсуд, наприклад, визнати боржника банкрутом і відкрити процедуру його ліквідації. Більше того, справу неможливо зупинити ні апеляційною, ні касаційною скаргами. Відтепер процеси управління активами неплатоспроможної компанії і судочинство відбуватимуться паралельно.

Наразі основною проблемою антикризового управління в Україні є те, що більшість підприємств не розробляють стратегічні плани розвитку, і тим більше не мають стратегії антикризового управління. Проте практикою підприємств доведено, що успіх у подоланні кризи багато в чому залежить від наявності ефективної антикризової стратегії, яка має розроблятися превентивно, до масштабного розгортання кризи. При цьому важливим моментом є узгодження антикризової стратегії із загальними місією та цілями підприємства, уникнення суперечностей між оперативними планами за антикризовим і загальним напрямками розвитку.

Слід констатувати, що у більшості випадків першим відчутним симптомом кризи на підприємствах України є погіршення платоспроможності. Проте за умов застосування превентивної антикризової стратегії і відповідного їй інструментарію керівництво підприємства може помітити ознаки погіршення набагато раніше. Таким чином, порушення платоспроможності можна розглядати як наслідок вибору неправильної стратегії реагування до змін зовнішнього та внутрішнього середовища. У випадку настання фінансової кризи фінансові менеджери підприємств часто орієнтуються на швидке виправлення ситуації за рахунок таких фінансових прийомів, які забезпечують короткострокову економічну ефективність. Це слід мати на увазі вищому керівництву підприємства та, зважаючи на ситуацію, використовувати одну із класичних стратегічних альтернатив: стратегію скорочення, обмеженого росту, зростання або їх комбінацію [4]. При цьому, при виборі антикризової стратегії підприємства, слід керуватися наступним:

- при значеннях показників рентабельності, платоспроможності, фінансової стійкості, що набагато нижчі за граничні або близькі до нуля, тобто у глибокій кризі або катастрофічному положенні, варто використовувати стратегію скорочення. При цьому відбувається скорочення обсягів виробництва нерентабельної продукції, ліквідація нерентабельних і неефективних підрозділів;

- коли підприємство знаходиться в зоні стійкої роботи, потрібно використовувати стратегію зростання. При такій стратегії відбувається приріст обсягів товарної продукції за рахунок: відновлення

і модернізації устаткування, впровадження нових технологій на виробництві, поліпшення якості продукції, удосконалення організації виробництва і праці, скорочення простоїв і втрат робочого часу [4].

Здійснюючи антикризове управління підприємством необхідно системно аналізувати усі чинники внутрішнього і зовнішнього середовища, роблячи акцент та інноваційну складову. Останнє обумовлено стрімким інноваційним розвитком усіх сфер господарської діяльності та загостренням конкурентної боротьби на ринках товарів і послуг. Зважаючи на це, іноді інноваційний шлях розвитку є єдиним ефективним напрямком подолання кризи.

Підсумовуючи, можна сказати, що ефективність антикризового управління визначається передусім рівнем антикризової готовності підприємства, якістю його стратегічного планування, професійністю дій керівництва. Щодо нововведень у сфері нормативно-правового регулювання процедур банкрутства в Україні, то підвищення рівня відповідальності власників компанії та її топ-менеджменту можна вважати значним кроком вперед. Українському бізнесу стане набагато простіше залучати фінансування, у тому числі з-за кордону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Ведення бізнесу 2020. Аналітична сторінка Всесвітнього банку / [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://russian.doingbusiness.org/ru/data/exploreeconomies/ukraine#DB_gc
2. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 22 грудня 2011 р. № 4212 // Голос України. – 18 січня 2012 р. – № 8-9.
3. Кодекс України з процедур банкрутства / [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19>
4. Санація підприємств: організаційно-економічний механізм : Монографія/ Т. М. Білоконь, Л. М. Несен. – Вінниця : ВНТУ, 2010. – 152 с.
5. Застосування норм Кодексу України з процедур банкрутства. Збірка наукових статей / За загальною редакцією д.ю.н., судді Верховного Суду С. В. Жукова. К.: Алерта, 2019. 216 с.

Ірина Володимирівна Шварц – к.е.н., доцент кафедри підприємництва, логістики та менеджменту, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, s.irinach502@gmail.com

Irina V. Shvarts – PhD in economics, Associate professor, entrepreneurship, logistics and management Department, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: s.irinach502@gmail.com